

СРЂАН
ЦВИЈИЋ

VIXERE

Удбина убиства
у срцу Европе

Copyright © 2025, Срђан Цвијић
Copyright © овог издања 2025, ЛАГУНА

Мом оцу Зорану М. Цвијићу

Садржај

ПРОЛОГ: Да ли је Удба убијала?	11
--	----

Први део: УБИЈАЊЕ СРПСКИХ ДОН КИХОТА

БОРА БЛАГОЈЕВИЋ	33
<i>Јама</i>	33
Емиграција	38
Атентат	44
Контроверзе	49
ПЕТАР ВАЛИЋ	61
Новинар	61
Тајна Московских фондова	66
Убиство?	73
Сумње	84
Преокрет	85
МИОДРАГ БОШКОВИЋ И УРОШ МИЛИЋЕВИЋ	90
Двоструко убиство	90

Афера Марковић	96
Четничка емиграција, Удбина резидентура или нешто треће?	109
Тужан крај Уроша Милићевића	120
Последњи дани Миодрага Ганета Бошковића . .	125
Милан Бошковић	140
Смрт у хотелу	140
Али Сердар Гулхатун	148

Други део:

АЛБАНСКО ПРОЛЕЋЕ

НАПАД НА АМБАСАДУ.	157
МУСА ХОТИ.	161
ЖЕЉКО, АЛИ НЕ ЈОВАНОВИЋ	170
БЕЛГИЈСКА ВЕЗА.	182
ВЕХБИ ИБРАХИМИ	189
ЕНВЕР ХАДРИ	199
Убиство и „деконспирација“	199
Ашанин, Драшковић, Лаконић и Вукотић	206
Истрага	215
Хашпења, изручења и суђење	227
Епилог: У потрази за истином	239
Индекс личних имена	249
Литература.	267
О аутору	283

Године 64. пре Христѡа, у сѣаром Риму, Луције Серѣје Катѣлина је на изборима за конзула изѣудио од Марка Тулија Цицерона. Не моѣавши да се ѣомири са ѣоразом, овај осиромашени аристѣократѣа орѣанизовао је заверу са идејом да ѣодије све изабране ѣредсѣавнике Републике, зайали Рим до ѣемеља и, као ѣреѣмеча самозваној револуционара, оѣѣише све дуѣове сиромашнима и доѣаѣиима, без разлике. Цицерон, изабрани конзул, ѣознаѣи филозоф, свешѣеник и ѣесник, ѣоворник брѣѣкој ума који је речи исѣаљивао као оѣѣровне сѣѣреле, ѣребало је да буге једна од најчувенијих жрѣѣава Катѣлинине завере.

Пошѣо је за длаку издеѣао ѣокушај убисѣѣва, добивши вестѣи од ѣласника да се наоружани ѣобуњеници ѣруѣишу на северу ѣрада и држеѣи у рукама свежањ инкриминишѣѣих ѣисама која до деѣѣаља оѣисују Катѣлинину заверу, Цицерон је за следеѣи дан сазвао Сенатѣ. Намера му је била да раскринка Катѣлину ѣред Сенатѣом и римским народом и осрамоћеној ѣа најури из Рима.

Ову седницу сената, на којој је Цицерон у лице Катулина изговорио чувену реченицу: „Докле ћеш, Катилино, злоупотређивати стирњење наше?“, године 1888. овековечио је италијански сликар Чезаре Макари (Cesare Maccari). Без обзира на политички приписак у сенату, Катилина и његови савезници наставили су са припремама за побуну, која је уишана у крви, мада је Катилина са главним уговорницима успео да побегне, али је касније храбро поинуо у једној бици.

О следећем сазиву Сената, на којем се одлучивало о судбини преосталих заробљених уговорника, нема визуелног трага попут Макаријеве слике, али постоје обиље историјских докумената и шајати који кроз историју досеже до наших дана. Ослањајући се на ванредна овлашћења додељена му у случају напада на Републику, уз јасну подршку многих сенатора, Цицерон је наредио да се побуњеници по крајком пошуйку поубе. Обраћајући се одушевљеној публици која је дошла да поздрави величанственој победника, Цицерон је на ишћење о судбини заробљених побуњеника одговорио лаконски: *Vixere!*, што значи: Живели су!

ПРОЛОГ

Да ли је Удба убијала?

У пролеће 2011. почео сам да радим у Амбасади Републике Србије у Краљевини Белгији. Од мене као дипломате задуженог за економска питања очекивало се да организујем и културну и туристичку промоцију земље. Наша публика била је пре свега из Белгије, поред Европљана настањених у Бриселу, али и српска заједница која је требало да кроз лични ангажман пријатељима преноси вести о активностима Амбасаде. С обзиром на скоро непостојећи буџет за промоцију земље, принцип „од уста до уста“ био је готово једини начин да се вести о догађајима које организујемо прошире на већи број људи.

Изненађујуће за дипломатску службу земље наследнице Титове Југославије, потпуно супротно од крилатице „Озна све дозна“, амбасада није поседовала употребљиве спискове наше дијаспоре у Белгији, а камоли адресе виђенијих људи из српске заједнице који су могли да се користе као добровољни промотери изложби, концерата, филмова и других програма које смо организовали.

У то време у Белгији је живело нешто мање од десет хиљада држављана Србије. Од овог броја већина су били косовски Албанци који углавном нису доживљавали Србију као своју земљу и који су се Амбасади, тачније конзулату у оквиру амбасаде, обраћали само ради издавања пасоша и друге документације потребне за путовања или регулисање статуса у Белгији. Стога се потенцијални избор односио на једну, највише две хиљаде држављана Србије, а у пракси се свео на свега неколико стотина. Највећи број њих у Белгију је стигао у последњих неколико деценија.

Најлакше је било ступити у контакт са људима који су се, као и ја, доселили у Белгију после 2000. Они су, као скоро придошли, остали више везани за своју земљу, па самим тим и заинтересованији за културно-промотивни програм Амбасаде. Старију емиграцију, која се у Белгију досељавала у неколико таласа југословенског економског исељавања од 1960-их година па надаље, било је далеко теже лоцирати, а послератну, углавном политичку емиграцију скоро немогуће.

У једном од разговора са тадашњим амбасадором Радомиром Диклићем, искусним новинаром и бившим дописником *Танјуџа* из западне Африке, распитујући се о овој теми, сазнао сам да је кроз Краљевину прошло неколико познатих ибеоваца, попут рецимо Владе Дапчевића, који се у Бриселу настанио крајем 1960-их година. Амбасадор ми је испричао да је у Бриселу било и „неких четника, који су имали своје ресторане“.

У слободно време бавио сам се разним активностима, а са посебним задовољством сам певао у хору госпел музике. Иако је хор био мултиконфесионалан и отворен

за све, укључујући и атеисте, пробе су се одржавале у католичкој цркви бриселске четврти где сам живео.

Поред мушкобањасте часне сестре у цивилу, која је имала обичај да, уз коментар „Штета је да се бацни“, са земље узима опушке цигарета и пуши их док не би загарила филтер, хор је, можда више од било које друге групе људи у којој сам се кретао, представљао националну, класну и религиозну разноврсност Брисела. Песме, попут *Go tell it on the mountain... that Jesus Christ is born*, раме уз раме сам певао са Мађарицама и Пољакињама запосленим у Европској комисији, возачем трамваја исламске вероисповести пореклом из Марока, ћутљивим Грком за којег сам био убеђен да прича само кад пева, разведеном зубарком у потрази за новим познанствима, са два студенткињама из Конга и Хонг Конга, атеистом из Централног савета филозофских и неконфесионалних заједница Белгије, коме се изгледа свиђала разведена зубарка, незапосленим ожењеним рокером и свима онима који су се из различитих разлога одлучили да понедељак вече проведу у цркви певајући.

Помало бежећи од кућних обавеза, у цркву сам одлазио право из амбасаде, понекад и пун сат времена пред пробу. Са већ отвореном књигом у руци, коју сам почињао да читам у трамвају на повратку са посла, сео бих на једну од клупа далеко од улаза и читао све док ми се неко из хора, у недостатку спремнијег саговорника, не би обратио. Једном приликом док сам читао српски превод књиге *Разговор у катедрали* Марија Варгаса Љосе, пришла ми је једна од млађих чланица хора, са којом до тада нисам разговарао, и упитала на којем је језику књига коју читам. На мој одговор да се ради о српском

преводу књиге перуанског нобеловца, девојка је брзо, не сачекавши да завршим реченицу, рекла да је њен отац пореклом Србин.

Претпостављајући да говори српски, одмах сам се пребацио на наш језик да би ме скоро у тренутку прекинула и објаснила да говори само француски а на српском зна да каже само: „Лаку ноћ, сунце моје!“ У следећих десетак минута, до почетка пробе, уследио је пријатан разговор. Рекао сам јој да радим у амбасади, а од онога што је она мени испричала сећао сам се само да је њена баба пре много година држала – у тренутку разговора већ одавно затворен – српски ресторан *Сарајево*, о којем нисам знао ништа.

Пошто се проба завршила, ходајући по ситној бриселској киши угледао сам ту девојку како на станици чека трамвај и махнуо јој. Пошто је била на другој страни широке авеније нисам могао да чујем шта говори, али сам из њених покрета руком и осмеха разумео да неком, можда баш оцу или баби, прича о сусрету са мном.

На следећу пробу хора сам отишао још раније, овог пута без књиге, спреман за разговор са својом симпатичном сународницом. Међутим, видно ме је избегавала, и изузев пристojног и прилично хладног поздрава, нисмо проговорили ни реч. Слично је било и на свакој следећој проби хора док, после извесног времена, због бројних обавеза на послу, одласке на госпел нисам потпуно проредио.

Пошто је колегиница из хора била знатно млађа од мене, прва помисао о разлогу њеног избегавања била је да сам можда мало претерао у присности приликом нашег разговора и оставио утисак да јој се удварам. Ипак, црв сумње да то није прави разлог њене изненадне

хладноће у мени је таворио годинама по престанку певања у хору.

*

Познанство са Александром Кошарићем, које се десило непосредно после разговара са девојком из хора, бацило је светло на могући разлог изненадне дистанце коју је изградила према мени.

Кошарића, рођеног 1953. у Београду, упознао сам током председничких и парламентарних избора 2012. године организованих у нашој амбасади. Био је посматрач у изборној комисији испред Српске радикалне странке (СРС) Војислава Шешеља, а у животу је био скромни чувар на Слободном универзитету у Бриселу, „матори момак“ и присталица франкофоне левичарске и прогресивне Социјалистичке партије. Кошарић је имао непуних шездесет година а одавао је утисак много млађег човека. Томе сигурно није допринео његов дерутан физички изглед – доста је пушио, нездраво се хранио, а, због претераног црвенила на носу и образима, чинило се да је и редовно пио – већ више радозналост и младалачка наивност коју је поседовао.

За разлику од већине радикала које сам упознао у Србији, Кошарић је био благ човек, у разговору изненађујуће толерантан и, рекло би се, прилично отворених друштвених схватања. Једино што је одскакало од ове слике био је нерафинисан национализам и чињеница да му се лице озари сваки пут кад, хвалећи се, каже да је добио СМС поруку од Вјерице Радете из Централне отаџбинске управе СРС-а. Због фолклорног србовања, које се сводило на шетање по Бриселу са шајкачом и кокардом

на глави, и неколико текстова о четницима објављених на интернету, овај самозвани слободни новинар ушао је и у неколико безазлених сукоба. Углавном су то били сукоби са албанском емиграцијом, у које је понекад, причало се, умела да се умеша и бриселска полиција. Кад је био млађи, тачније раних 1980-их, Кошарић је неко време био у затвору „Свети Жил“, осуђен због насилне крађе.

Без обзира на озбиљне разлике у ставовима, са Кошарићем се могло разговарати. Не могавши себи да објасним наизглед непомирљиве политичке контрадикције које је овај човек у себи гајио, помислио сам да кључ није толико у утицају емигрантских кругова у којима се кретао него, пре свега, у томе што су овог емигранта, неостварених потенцијала у Белгији, Шешељеви радикали прихватили, а он их је подржавао углавном због осећања припадности које су му пружили. Постојало је, међутим, и нешто друго.

Кошарић ми је испричао да је у Белгију дошао као младић и да се са оцем кретао у кругу четничке емиграције која се окупљала у ресторану *Сарајево*. Сетивши се да је баба девојке из хора такође држала српски ресторан, можда баш тај, помислио сам да је прави разлог њене изненадне хладноће према мени подозрење старе четничке емиграције према дипломатским представницима из, по њима, и даље непријатељске матичне државе. Јер та држава је не тако давно – 1970-их и 1980-их година – на њих, како се веровало, слала тимове плаћених убица. Девојка из хора, мислио сам, није могла сама да све то зна, те сам закључио да јој је неко од чланова породице рекао да је боље да ме се клони кад им је, није искључено и са извесном дозом узбуђења, испричала да у хору пева са српским дипломатом.

Без обзира на демократску револуцију 2000. и коначни пад комунизма, како сам ја надасве наивно схватио тај историјски тренутак, спознаја да се Срби у иностранству још боје своје државе дубоко ме је узнемирила. Апсурдност целе ситуације појачале су две чињенице: да и сâм долазим из грађанске породице – покојни отац и баба по мајчиној страни били су прилично острашћени антикомунисти – и друга да сам, углавном због искуства из 1990-их, гајио подозрење према држави коју сам представљао.

Ова два сусрета, са девојком српског порекла и Александром Кошарићем, пре више од деценије, подстакла су ме на истраживање о југословенској заједници у Белгији и уопште о сукобу између комунистичке Југославије и „непријатељске емиграције“ која јој се супротстављала или је само лоше причала о њој.

*

С обзиром на релативно занемарљив број југословенских емиграната,* можда више него било који други главни град Западне Европе, Брисел је од средине 1970-их, па све до 1990-их био поприште релативно великог броја сумњивих убистава, за која, према раширеном мишљењу, одговорност носи Служба државне безбедности СФРЈ.

* У тајном документу, нађеном у архиву белгијског министарства спољних послова, у досијеу број 18.89856, видимо да је 1970. године у Белгији живео релативно мали број Југословена (5.167), од чега 1.681 лица југословенског порекла са признатим избегличким статусом и 3.468 југословенских држављана. Број Југословена се због убрзане емиграције у наредној деценији вишеструко повећао, али се никада није ни у релативном смислу приближио бројевима у Немачкој, Француској и Аустрији.

Прва бриселска жртва био је Бора Благојевић, који је нађен мртав на улазу у стан своје пријатељице 8. марта 1975. године. Петар Валић, такође припадник српске четничке емиграције, убијен је, само два месеца након Благојевића, у сопственом стану 13. маја 1975. Иако се то не наводи у српској штампи која се повремено бавила овим убиствима, белгијска штампа међу жртвама помиње и Војислава Месаровића, Валићевог сарадника, који је наводно отрован месец дана пре Валићевог убиства. У јуну 1975. нађен је и леш Матка Брадарића, учесника „Хрватског прољећа“, новинара, дугогодишњег секретара часописа *Енциклопедија модерна*, који је у Белгију избегао само неколико месеци пред смрт.

До следећег двоструког убиства, Миодрага Бошковића и Уроша Милићевића, које се такође приписује Удби (мада се од 1966. Удба звала Служба државне безбедности а колоквијална скраћеница је ДБ*), долази годину дана касније, највероватније у ноћи између 4. и 5. августа 1976. године (тела су нађена 10. августа).

После неколико година „паузе“, у ноћи 16. јула 1981. убијен је и Миодрагов брат Милан Бошковић. Исте године, као реакција на демонстрације косовских Албанаца у земљи, долази и до мирних протеста испред Амбасаде Југославије у Бриселу, али и напада косовских Албанаца на југословенске интересе у Белгији, као и до ликвидације неколико припадника њихове емигрантске заједнице. Само два дана пре убиства Милана Бошковића, неидентификовани нападач упада у Амбасаду Југославије

* У тексту се смењују називи службе: Државна безбедност – скраћеница ДБ, и Удба, што је скраћеница за Управу државне безбедности, и то у зависности од контекста, понекад и без обзира на формално важећи назив у време кад се о њој говори, а све због чињенице да је термин Удба одомаћен до дана данашњег.

и рањава чувара зграде и портира Франца Шпиндлера и дипломату Благоја Анакиоског. Непуних месец дана после напада на Амбасаду, 4. августа 1981, као последица нејасне и свакако жестоке кафанске свађе, Муса Хоти, емигрант са Косова, убија радника амбасаде Стојана Ђерића и рањава другог Зука Рецу. Крвава година се завршава ликвидацијом косовског активисте Вехдија Ибрахимија и рањавањем његове супруге Слободанке Бојковић, 10. октобра 1981.

Последње познато Удбино убиство у иностранству извршено је скоро читаву деценију касније, у Бриселу, 25. фебруара 1990. Према пресуди белгијског суда у новембру 2016, Веселин Вукотић, Андрија Драшковић, Дарко Ашанин и Андрија Лакоњић, по наређењу агента савезног ДБ-а Божидара Спасића, из аутомобила у покрету убили су косовског активисту Енвера Хадрија.

Укупно девет потенцијалних жртава ДБ-а у Белгији за петнаест година. Осим штурих, непотпуних и понекад контрадикторних информација које се о овим убиствима могу наћи у савременој српској штампи, о жртвама се врло мало зна.

*

Историјских белешки о убиствима ДБ-а у иностранству нема много, а кад постоје, оне су често пристрасне јер су их писале политичке избеглице из редова емиграције блиске губитничкој страни у Другом светском рату, њихови потомци или људи који су им били политички или идеолошки блиски. Несразмерно највише жртава долази из Хрватске, чији је Сабор почетком 1990-их чак формирао Комисију за утврђивање ратних и поратних